

(15) *Linguistica: Series A. Studia et Dissertationes 8.* Szerk.: KEMÉNY Gábor. MTA Nyelvtudományi Intézete, 1992. 121. old.

(16) Például RÉGER Zita: *Utak a nyelvhez.* Akadémiai Kiadó, Bp, 1990, 167 oldal, vagy WARDHAUGH már idézett kötete

Irodalom

Linguistica: Series A. Studia et Dissertationes 8. Szerk.: KEMÉNY Gábor. MTA Nyelvtudományi Intézete, 1992.

R. WARDHAUGH: *Szociolingvisztika.* Osiris-Századvég Kiadó, Bp, 1995.

TÓTH Szergej: *Káromló szavak és obszcén kifejezések.* Modern Nyelvoktatás, 1997/4 sz.

Nyelvészeti kishótár. Összeállította : SIPTÁR Péter. JPTE TK Nyelvi és Kommunikációs Tanszék, 1987.

BAKOS Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára.* Akadémiai Kiadó, Bp, 1984.

A magyar helyesírás szabályai. Akadémiai kiadó, 1990.

RÉGER Zita: *Utak a nyelvhez.* Akadémiai Kiadó, Bp, 1990.

KEMÉNY Gábor (szerk): *La norme linguistique.*

Linguistica: Series A. Studia et Dissertationes 8. MTA

Nyelvtudományi Intézete, Bp, 1992.

Mrázík Júlia

Egy szociológiai alapmű

Az Új Mandátum Könyvkiadó és a Max Weber Alapítvány Társadalom & Történet címmel sorozatot indított, amelyben a szociológia eddig magyarul meg nem jelent klasszikusait adja közre.

Család és rokonság Kelet-Londonban

Michael Young és Peter Willmott könyve először 1957-ben jelent meg az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában, azóta számos kiadást ért meg, számos nyelvre fordították le. Miből fakad e a négy évtizede írt mű hosszan tartó megtermékenyítő hatása? Miért veszik elő újabb és újabb szociológus nemzedékek?

A szerzők egy tipikus kelet-londoni munkáskerület, Bethnal Green családi és rokonsági viszonyaival ismertetnek meg bennünket. Az elemzés azt a pillanatot ragadja meg, amikor egy, a 19. században épült és erősen lepusztulóban, slumosodóban lévő munkáskerületből a családok elkezdnek kiáramlani az ötvenes évek Angliájában tömegesen épülő lakótelepekre, az ottani szociális lakásokba. (Természetesen nem magyarországi lakótelepekre kell gondolnunk, városrésznyi tízemeletes házakkal, hanem angolra: két-szintes lakásokat magukba foglaló iker- vagy sorházakra.) Az elemzés pillanatában egyszerre él egymás mellett a múlt és a jövő, az, ahonnan ezek a családok elindulnak és az, ahová a kutatás befejezése után mind többen eljutnak. Egy ilyen társadalmi mozgást sokféleképpen lehet megragadni. A szűkebb család és a tágabb rokonság azért adja Young és Willmott számára az elemzés keretét, mert ezek a viszonyok rendkívül gazdagon át- szövik a megfigyelték mindennapi életét, elhelyezik őket a régi lakóhelyük struktúrájában és viszonyítási alapot jelentenek az újban. A kötet tehát segít megérteni a társadalmi mozgások és az egyéni, családi élet összefonódását, kölcsönhatásait. Egyfajta szemléleti mintát nyújt arra, hogyan lehet egy ilyen elemzést elvégezni.

Az elemzés módszertana talán még tartalmánál is időtállóbb, tanulságosabb. A szerzők a szociológia eszköz- és módszertárából igen széles skálán válogattak. Legfőbb mód-

szerük a kérdőív és a strukturált mélyinterjú volt. Az így kapott információkat kiegészítették az aktuális népszámlálás adataival, illetve személyes megfigyeléseikkel. Tehették ez utóbbit azért is, mert az egyik szerző családostul a kerületbe költözött a vizsgálat két éves időtartamára; így mivel a zárt közösségben ismertté vált, interjúalanyai könnyebben megnyilvánultak előtte. Másrészt a mindennapi életben való részvétele segítette megérteni, hűen tükrözni a kapott információkat.

A kötet két nagy szerkezeti egységre bomlik. Az első rész a rokonsági viszonyok jelentőségét, mindennapi életet alakító hatását mutatja be Bethnal Green-ben. A második rész az új lakótelepre költözött, volt Bethnal Green-i lakók családi, rokonsági viszonyainak megváltozását, átalakulását mutatja be. A két rész világosan példázza azt a rugalmasságot, amellyel a rokonsági viszonyok alkalmazkodnak az emberek aktuális helyzetéhez, körülményeihez. Bethnal Green-ben az emberek túlnyomó többségére jellemző, hogy régóta (gyakran születésük óta) élnek az adott zárt, jól körülhatárolható lakóterületen. Emellett nagy számban élnek ugyanott rokonaik. Ez a két vonás egyszerre jellemzi őket, nehezen képzelhető el egyik a másik nélkül. Ez a kettős vonás teszi rendkívül otthonossá, átláthatóvá a lakóterületet. A 19. században épült komfort nélküli, túlszűfolt lakások azért elviselhetőek, mert a gazdag szociális élet az otthon falain kívül, az utcán, az üzletekben, a pub-ban zajlik. Ha valaki kilép az utcára, néhány perc leforgása alatt rokonok, munkatársak, volt iskolatársak, ismerősök tömegével találkozik. A mindent átszövő szociális kapcsolatok legfontosabbika a családok mindennapi életét legerősebben befolyásoló anya-lány viszony. Az anyák azok, akik személyes kapcsolataikat latba vetve férjhez ment lányaik számára a közelben lakást szereznek. Ők azok, akik aktívan részt vesznek az unokák nevelésében, betegség esetén a családtagok gondozásában, a háztartási munkában. Az anya az, aki a nagycsaládot összetartja, nála jönnek össze (akár napjában többször is) felnőtt, férjhez ment lányai, illetve (legalább hetente egyszer) megházasodott fiai. Bethnal Green-ben egy fiatal, házas nő számára a legfontosabb támasz minden tekintetben a néhány perc járással elérhető anya (illetve annak halála vagy esetleges távolléte esetén az anyós). A férfiak feleségük családjához kötődnek elsősorban, gyakran a házasság utáni közös élet is ott indul el. Ez természetesen nem mindig zökkenőmentes. A férfiak nem mindig alkalmazkodnak örömmel anyósuk rendszabályaihoz, értékrendjéhez, így gyakran egyfajta rivalizálás alakul ki a fiatal férj és a feleség anyja között. Ezek a konfliktusok azonban az esetek többségében nem válnak nyílttá, hiszen az egész közösség számára egységesen erős normaként működik ez a matriarchális jellegű társadalom. A tágabb közösségbe is a családon keresztül kerül be az egyén. Ha egy ember rokonsága haragban van valakivel, nagy valószínűséggel ő maga is haraggal vagy legalábbis tartózkodóan viszonyul az illetőhöz. A férfiak számára Bethnal Green és közvetlen környéke számos munkaalkalmat kínált a vizsgálat időszakában. Így többnyire elvesztette jelentőségét az a korábbi gyakorlat, hogy a férfiak fiaik, illetve más rokonaik számára segítsenek állást találni. A múltban, kevésbé prosperáló gazdasági időszakokban azonban a tágabb társadalomba való integráció legfontosabb csatornája a rokonság volt.

Az új lakótelep és az azzal járó életforma gyökeresen átalakítja a házaspárok tágabb családjához fűződő kapcsolatát. A földrajzi távolság (20 mérföld) és a magas közlekedési díjak miatt radikálisan csökken a rokonokkal való kapcsolattartás mennyisége. Már nincs kéznél az anya, hogy tanácsaival és tényleges segítségével a házaspár mindennapi életben részt vegyen. Nincsenek ott az utcán, az üzletekben az ismerős arcok. Betegség, gond esetén a feleség már nem számíthat anyja, nővérei közvetlen segítségére, férjére, illetve gyerekeire kell támaszkodnia. Ilyen körülmények között a korábrinál lényegesen nagyobb szerepet kap a szűkebb család és elhalványodik, elveszíti jelentőségét a kiterjedt család. Az emberek bezárkóznak szűkebb családjukba, több időt töltenek egymás körében. A férfiaknak lényegesen többet kell utazniuk munkahelyükre, viszont a meghitt pub-ok hiányában igyekeznek hamarabb hazatérni.

Nemcsak a rokonokkal való találkozások mennyisége, de a minősége, tartalma is megváltozik. A túlszűfolt Bethnal Green-i lakásokban maradt rokonok számára hétvégi, nyári kirándulássá válik a greenleigh-i kertés házba költözött meglátogatása. A Bethnal Green-ből (és nyilván a többi kelet-londoni lakókörzetből) beköltözők számára fájdalmas veszteségként jelentkezik a rokonság eltávolodása és minden idegen barátság talannak tetszik. Hiányoznak a jól ismert kis üzletek, pub-ok, helyettük rideg, nagy bevásárlóközpontok épültek. Megfelelő hely és közeg hiányában a beköltözöttek számára felértékelődik a lakás és annak megfelelő berendezése, mely státuszszimbólummá és egyúttal céllá válik. A lakótelepen a sokféle helyről jött lakók nem ismerik egymás múltját, egymásról csak külső jegyek, leginkább az öltözködés, a kertgondozás és a presztízs-tárgyakkal való ellátottság alapján alkotnak véleményt.

Természetesen e változások megszokása nem megy egyik napról a másikra. A felnőtteknek, különösen az asszonyoknak, akik – ha nem vállalnak munkát – egész nap otthon ülnek, ez a változás igen fájdalmas. A gyerekek azok, akik a leggyorsabban megszokják a komfortos, kényelmes lakásokat. Paradox módon már a vizsgálat időszakában látszik, hogy ők lesznek azok, akik felnőtt korukban el fognak a lakótelepről vándorolni, hiszen a lakótelep rengeteg gyereke egyszerre fog felnőni, s ahogy a kutatás időszakában megjelent az iskolai férőhelyhiány, úgy prognosztizálható, hogy egy évtized múlva lakáshiány jelentkezik majd.

Az elemzés külön fejezetet szentel az iskolai végzettségen át megvalósuló társadalmi mobilitásnak. Olyan fiatal nőket interjúvoltak meg, akik a munkáskerületben szokásostól eltérően nem hagyták abba tanulmányaikat 14 éves korukban az elemi iskolában, hanem középiskolát végeztek. Szüleik (elsősorban anyjuk) fontosnak tartotta, hogy lányaik többre vigyék. A szerzők optimista módon úgy vélik, hogy az iskolázottsággal (és a gyakran az ezzel együtt járó házassági mobilitással) nem lazulnak a rokonsági viszonyok. A találkozások gyakorisága inkább csak a földrajzi távolság növekedése miatt ritkul.

Az új lakótelep és annak hatása az ott élők életmódjára a magyar szociológiában is számos értékes, időtálló elemzés témája volt. A 'Család és rokonság Kelet-Londonban' tartós értéke a módszertani frissesség és sokoldalúság mellett abban a – hatalmi és érdekviszonyokat kevésbé, de az emberi, családi és magánéleti viszonyokat igen mélyen elemző – szemléletben van, ami a tanulmány megírásától térben és időben távol lévő mai olvasó érdeklődését is felkelti.

Michael YOUNG és Peter WILLMOTT: *Család és rokonság Kelet-Londonban*. Új Mandátum Könyvkiadó és Max Weber Alapítvány, Bp, 1999.

Tóth Olga